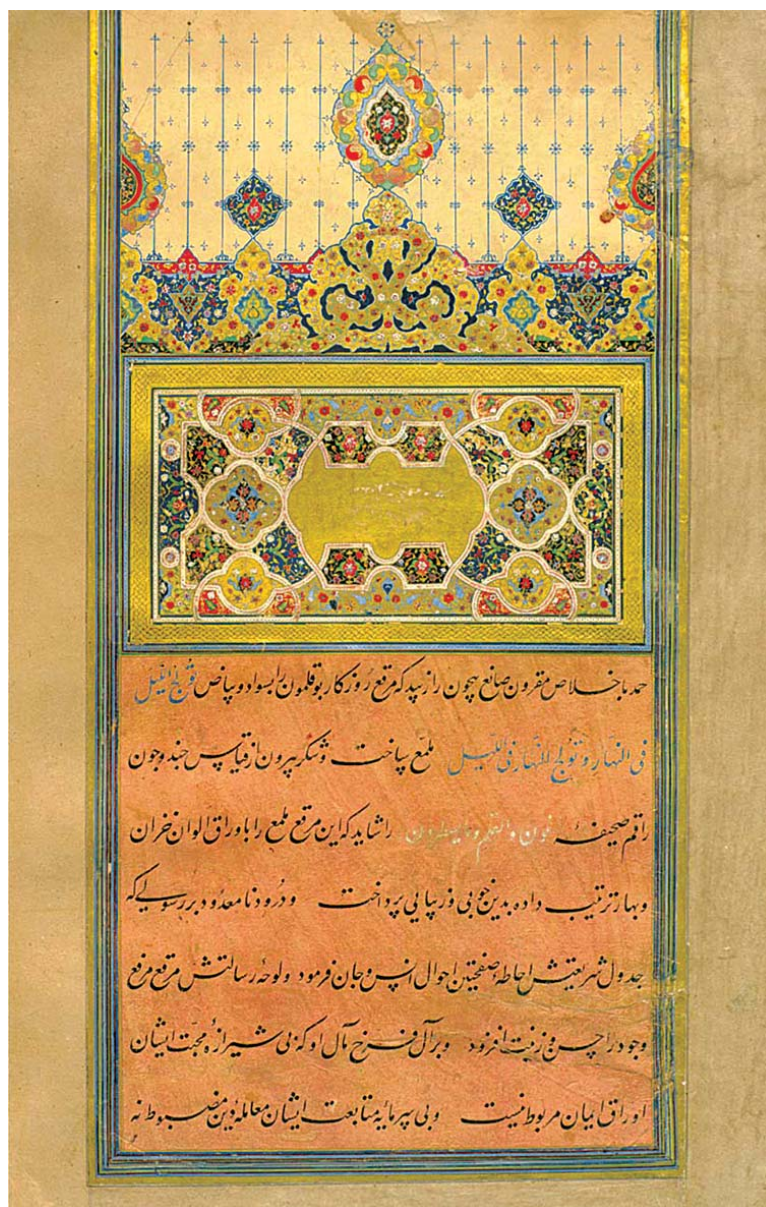

دفاعیه‌ای از نقاشی: تحلیل دیباچه
 قطب‌الدین محمد بر مرقع شاه
 تهماسب با رویکرد جامعه‌شناسی
 تاریخی تحلیلی

صفحه آغازین دیباچه، به خط شاه
 محمود نیشابوری، کتابت ۹۶۴ ق،
 کتابخانه ملک ش ۶۰۲۲، مأخذ:
 یوشیفوساسه‌کی، ۱۳۹۰: ۴۴

دفاعیه‌ای از نقاشی: تحلیل دیباچه قطب‌الدین محمد بر مرقع شاه تهماسب با رویکرد جامعه‌شناسی تاریخی^۱ تحلیلی*

حنیف رحیمی پردنجانی** علی اصغر شیرازی*** محسن مراثی****

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۴/۱۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۸/۱۷

چکیده

تاکنون به جنبه‌های ادبی و اطلاعات تاریخی که دیباچه‌های مرقعات در خود دارند توجه فراوانی شده، لیکن زمینه‌های جامعه‌شناختی آن‌ها و توجه به ارجاعات متن به بیرون و بسط تاریخی که در آن قرار گرفته‌اند هم‌چنان مغفول مانده است. دیباچه قطب‌الدین محمد بر مرقع شاه تهماسب در سال ۹۶۴ق از معدود دیباچه‌هایی است که در این برهه زمانی علاوه بر خوشنویسی به مسئله نقاشی و نقاشان می‌پردازد. هدف این پژوهش آن است که علل برآمدن دیباچه قطب‌الدین محمد در خصوص نقاشی در قرن دهم کدامند؟ سوال اصلی این پژوهش عبارتست از اینکه چرا این دیباچه در دوره صفوی به موضوع نقاشی پرداخته است؟ برای پاسخ، از جامعه‌شناسی تاریخی تحلیلی که بیشتر به دنبال «چرا»یی امور و پاسخ‌های مبتنی بر روابط علی معتبر است، بهره گرفته شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دیباچه به عنوان دفاعیه‌ای از نقاشی و نقاشان ظهور یافته و زنجیره‌هایعلی متنوعی متشکل از فضای سیاسی - مذهبی آن دوره تاریخی، سنت نوشتاری و پیش‌زمینه فکری، تحصیلاتی و شغلی مؤلف منجر به تألیف دیباچه گردیده است.

واژگان کلیدی

دیباچه، نقاشی، خوشنویسی، قطب‌الدین محمد، جامعه‌شناسی تاریخی تحلیلی

* این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول با موضوع «تحلیل تاریخ‌نگاری هنر نقاشی ایران بر مبنای جامع‌شناسی تاریخی» به راهنمایی دکتر علی اصغر شیرازی و دکتر محسن مراثی در دانشگاه شاهد می‌باشد.

** دانش‌آموخته دکتری تخصصی تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلامی، شهر تهران: استان تهران. (نویسنده مسئول)

Email: Hanif.rahimi@yahoo.com

Email: A_shirazi41@yahoo.com

Email: marasy@shahed.ac.ir

*** دانشیار دانشکده هنر دانشگاه شاهد، شهر تهران: استان تهران.

**** استادیار دانشکده هنر دانشگاه شاهد، شهر تهران: استان تهران

۱. عبارت نخستین در عنوان مقاله اشاره به اثری از سر فیلیپ سیدنی، شاعر و نویسنده سرشناس انگلیسی در دفاع از شعر دارد که دو سال پیش از رساله قطب‌الدین محمد به نگارش درآمده است. عنوان کامل آن به شرح زیر است:

Sidney, Philip, A Defense of Poesie or An Apology for Poetry, 1583.